

"תורתך שעשועי"

יו"ל ע"י בית מדרש לבעלי בתים ולגמלאים - קרית הבעש"ט פתח תקוה

"וכל דם לא תאכלו" - פרט לדם דגים וחגבים" (ויקרא ז', כ"ו)

בפרשת 'צו' נאמר: "וכל דם לא תאכלו בכל מושבתיכם לעוף ולבהמה", ונדון במספר עניינים העולים מעיון בפסוק זה. **ענין א' - דם דגים וחגבים מותר - רש"י**: "לעוף ולבהמה - פרט לדם דגים וחגבים". ויש להבין מדוע דם דגים וחגבים מותרים באכילה. **דרשת הפסוק - ב'ספרא'** (פרשת צו פרשתא י') יש רשימה רחבה יותר של כל המותרים, וההיתר נדרש מהפסוק: "כל דם לא תאכלו יכול אף דם מהלכי שתיים, דם שרצים, ודם ביצים, דם חגבים ודם דגים, הכל בכלל, ת"ל לעוף ולבהמה, מה עוף ובהמה מיוחדים שיש בהם טומאה קלה ויש בהם טומאה חמורה יש בהם איסור ויש בהם היתר והם מין בשר, יצא דם מהלכי שתיים שאין בו טומאה קלה, דם שרצים שאין בו טומאה חמורה, דם ביצים שאין מין בשר, דם חגבים ודם דגים שכולו מותר". משמע, שההיתר נלמד מהפסוק 'לעוף ולבהמה' שממנו ממעטים את האחרים. ויש לברר, האם ישנו גם הסבר נוסף מלבד דרשת הפסוק.

בשר דגים וחגבים לא מוגדר כבשר - ונראה להסביר על פי מסי' 'נדרים' (נ"ד ע"ב) ששם משמע שבשר דגים וחגבים לא מוגדר, לפחות בלשון בני אדם, כבשר: "דתניא הנודר מן הבשר אסור בכל מיני בשר ואסור בראש וברגלים ובקנה ובכבד ובלב ובעופות, ומותר בבשר דגים וחגבים. רבן שמעון בן גמליאל אומר הנודר מן הבשר אסור בכל מיני בשר, ומותר בראש וברגלים ובקנה ובכבד ובלב ובעופות, ואין צריך לומר בשר דגים וחגבים". רואים, שלכל הדעות בשר דגים וחגבים לא מוגדר כבשר.

ואולי ניתן לומר, שרק דם הנמצא בבשר אסור. ונאמר בפרשת 'נח': "אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו" (בראשית ט', ד') ומפרש 'אבן עזרא': "אך בשר בנפשו דמו. כן טעמו, אך בשר עם נפשו שהוא דמו לא תאכלו. כטעם לא תאכל הנפש עם הבשר (דברים י"ב, כ"ג), כי נפש כל בשר דמו בנפשו הוא". ולפי"ז, דם דגים וחגבים לא נאסר, כי לא מוגדרים כבשר, וממילא הדם שלהם הוא לא דם הנמצא בבשר. ואם נטען, שהגמי' במסי' 'נדרים' עוסקת בלשון בני אדם ולא בלשון התורה, נוכל לראות שזה נכון גם ללשון התורה. שהרי במסי' 'חולין' (ק"ע ג"ב) מובא במשנה: "כל הבשר אסור לבשל בחלב חוץ מבשר דגים וחגבים, ואסור להעלות עם הגבינה על השלחן חוץ מבשר דגים וחגבים". ואומר שם 'המאירי': "והמשנה הראשונה ממנו תכוין לבאר שבשר דגים וחגבים אינו נקרא בשר לענין זה ולא לענין אחר".

דגים וחגבים אינם מוקרבים על גבי המזבח - ויש לבאר בדרך נוספת, שהדם האסור הוא רק דם ממין שמוקרב על גבי המזבח, וכמו שנאמר בפסוק הקודם לגבי חלב: "כי כל אוכל חלב מן הבהמה אשר יקריב ממנה אשה לה", ונכרתה הנפש האוכלת מעמיה" (ויקרא ז', כ"ה), ובהמה ועוף מוקרבים על המזבח לכן גם הדם שלהם אסור, אך דגים וחגבים אינם מוקרבים על המזבח, ולכן הדם שלהם מותר. **ואם נקשה** על זה, שהרי חיות אינן מוקרבות על המזבח, אז מדוע הדם שלהם אסור. **נוכל אולי לענות**, שחיה היא כן ממין הבהמה. וכמו שאומר כאן בעל 'שפתי חכמים': "אבל אין לומר דממעט דם חיה, זה אינו, דחיה בכלל בהמה". וכן מובא בספר 'החינוך' (מצוה קמ"ח) : "שלא נאכל דם בהמה חיה ועוף (כריתות כ" ע"ב) שנאמר וכל דם לא תאכלו. ונאמר במקום אחר לעוף ולבהמה, וחיה בכלל בהמה".

ואם נקשה, אז מדוע החלב של חיות אסור, למרות שהם בכלל בהמה? נוכל לענות על פי 'החינוך' (קמ"ז): "מה שפירשו לנו (כריתות ד' ע"ב) שאין איסור חלב אלא בשלש בהמות שכתוב שור וכשב ועז, ואותן שלש בין כשרות או טרפות ונבלות, חייב על חלבן, אבל שאר מיני בהמה וחיה בין טמאה בין טהורה, חלבה כבשרה". ולפי זה נסביר, שלגבי איסור דם אין פירוט של סוגי הבהמות, אלא נכתב בצורה כללית: "וכל דם לא תאכלו... לעוף ולבהמה", אז אומרים שחיה בכלל בהמה. אך לגבי איסור חלב יש פירוט של סוגי הבהמות: "כל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו" (ויקרא ז', כ"ג), והפירוט בא לומר שהחלב של שלושת סוגי הבהמות אל ואסור, אך חלב של חיה מותר.

ענין ב' - 'לעוף ולבהמה' - ויש לשאול - מדוע הקדים את העוף לבהמה, ולא הקדים את הבהמה לעוף? וכן שואל הרב שטיינמן ב'אילת השחר': "ועוד למה הקדים עוף לבהמה, הרי בהמה זה בע"ח יותר גדול". עסקנו בעבר בשאלה זו, והבאנו מספר הסברים, וכעת נרצה להציע תוספת לאחד ההסברים. נביא קודם את ההסברים שהבאנו שם:

א. **העוף נוצר לפני הבהמה** - בפשטות ניתן לומר, שהעוף מוזכר לפני הבהמה, כי כך היה סדר יצירתם, שהעופות נבראו ביום חמישי ואילו הבהמות ביום ששי. וכן אנו רואים, שכאשר ה' אומר לברוא את האדם, שיוכל לרדות בכל בעלי החיים הוא מזכיר אותם לפי סדר יצירתם: "ויאמר אלהים נעשה אדם בצלמנו כדמותנו, וירדו בדגת הים ובעוף השמים ובהמה ובכל הארץ ובכל הרמש הרמש על הארץ" (בראשית א', כ"ו).

ב. **סדר עולה של חשיבות ורדייה - 'מלבי"ם'** מסביר על הפסוק דלעיל בפרשת 'בראשית' (א', כ"ו), שסדר הנבראים הוא לפי סדר חשיבותם, וכל הנברא לאחר חברו חשוב ממנו ושולט עליו. ולכן קודם אמר הפסוק, שהאדם יירדה בדגת הים, ובגלל חשיבותם הפחותה, האדם יירדה בהם במידה הרבה ביותר. ואח"כ הוסיף שאף בעוף השמים שחשובים יותר מדגת הים, גם בהם יירדה האדם, אך במידה פחותה יותר. ולבסוף אמר הפסוק שירדה אף בבהמה שחשובה יותר מעוף השמים, אך לפי זה הרדייה שלו בהם תהיה פחותה יותר.

ולפי זה אפשר לומר, שגם כאן לגבי איסור דם, לגבי דגים שבהם השליטה של האדם היא הגדולה ביותר אין כלל איסור דם. אך לגבי עופות הוא שולט במידה פחותה, ולכן יש בו איסור דם. והכתוב מזכירו קודם לבהמה כי יש בו חידוש גדול יותר, שהרי גם הוא נוצר מהמים ביום חמישי כמו הדגים, ובכל זאת הדם שלו נאסר. ואח"כ מוסיף, חידוש קטן יותר, שבבהמה שרדיית האדם בה פחותה יותר, וודאי שחל בה איסור אכילת דם.

ג. **העוף ביצירתו קרוב יותר לדגים** - על הפסוק בסוף פרשת 'שמיני': "זאת תורת הבהמה והעוף וכל נפש החיה הרמשת במים" (ויקרא י"א, מ"ו) מביא בעל 'אור החיים' הקדוש מדרש מ'תורת כהנים', שהפסוק סדר את העוף בין הבהמה ובין הדגים, לומר שחציו בהמה וחציו דג, ולכן בעוף מספיק לו בשחיטתו רק סימן אחד או רובו, ואילו לבהמה צריך שני סימנים או רובם, ובדג לא צריך כלל שחיטה. ומסביר 'אור החיים' הקדוש שלדברי חז"ל העוף נוצר מן הרקק, מים מעורבבים בעפר, ומצד המים דומים לדגים, ומצד העפר דומים לבהמה, ולכן מספיק לעוף שחיטת סימן אחד.

ולפי זה אפשר לומר, שכמו שמותר לאכול דם דגים היינו חושבים שמותר לאכול גם דם של עוף שדומה ביצירתו ליצירת הדגים, אך מצד שני שדומה לבהמה אסור לאכול דם של עוף. ומכיוון שהתורה אוסרת לאכול דם של עוף יש בזה חידוש גדול יותר, ולכן התורה מזכירה קודם את החידוש הגדול יותר, ורק אח"כ את האיסור של דם בהמה.

ד. **"כי כל אוכל חלב מן הבהמה"** - בפסוק הקודם מובא איסור חלב, ואיסור חלב קיים רק בבהמה ולא בעופות. **ונוכל לומר**, שבאיסור דם מזכיר הכתוב את העוף בתחילה, בכדי להדגיש את הניגוד לחלב, שלגבי אכילת דם גם העוף אסור, ורק אח"כ מזכיר איסור אכילת דם בבהמה, שאסורה גם באכילת חלב.

ה. **איסור דם בבהמה כבר נאמר לעיל** - בעל 'העמק דבר' אומר: "וכל דם וגוי. וכבר כתיב לעיל ג' י"ז. והוסיף כאן אפילו לעוף, ולחיה שהוא בכלל בהמה". **ונוכל לומר**, שמכיוון שאיסור דם כבר נאמר לעיל בפסוק: "חקת עולם לדורתיכם בכל מושבותיכם, כל חלב וכל דם לא תאכלו", והפסוק כאן בא לחדש בעיקר לגבי עוף, לכן הביאו הפסוק בתחילה.

ו. **מצוות כיסוי דם בעוף ולא בבהמה** - בפרשת 'אחרי מות' מובאת מצוות כיסוי הדם: "ואיש איש מבני ישראל ומן הגר הגר בתוכם אשר יצוד ציד חיה או עוף אשר יאכל, ושפך את דמו וכסהו בעפר" (ויקרא י"ז, ג). ומסביר שם בעל 'בבלי יקר': "ד"א לפי שבשר חיה ועוף אינן בנמצא, והם מחוסרי צידה, ובאין לאדם על ידי טורח גדול או ביוקר, ומצד היות הדבר חביב עליו ביותר, יש לחוש פן יאכל הבשר עם הדם, ע"כ צריך לעשות היכר ע"י כסוי".

ולפי זה נוכל לומר טעם נוסף להקדמת העוף בפסוק שלנו לגבי איסור אכילת דם, כי היות והעוף חביב עליו יותר מאשר הבהמה, יבוא לאוכלו עם הדם, לכן התורה מקדימה את העוף לבהמה באיסור אכילת דם.

ז. **'לעוף' - פרט לדגים וחגבים** - 'רש"י' בפירושו לפסוק אומר: "לעוף ולבהמה. פרט לדם דגים וחגבים". ומיעוטים אלו של דגים וחגבים ממעטים דווקא מן העוף, כי יש דמיון ביניהם, כי גם דגים נוצרו מן המים כמו העופות, וחגבים עצמם הם מין עוף.

ונוסיף לכך, שיש מן המפרשים ששואלים, הרי ישנה רשימה ארוכה של דברים שהדם שלהם מותר, כפי שהבאנו לעיל מה'ספרא', ומדוע 'רש"י' מזכיר רק את הדגים והחגבים?

ובספר 'גור אריה' מסביר, 'רש"י' הזכיר דווקא דגים וחגבים כי הם דומים לעופות. כי חגב הוא מין עוף, וכן דגים דומים לעוף, שהרי עופות גם כן מן הרקק נבראים (רש"י בראשית ב, יט), ובכל זאת ממעטים אותם מן 'לעוף ולבהמה'.

ועל פי דברים אלו **נוכל לומר**, ש'רש"י' דייק בסדר הפסוק, וראה שהפסוק הקדים את העוף לבהמה, ומכאן הסיק, שיש להתמקד דווקא במיעוט של דגים וחגבים שממעטים אותם מן העוף המופיע ראשונה בפסוק, והם החידוש העיקרי בפסוק.

ענין ג' - סדר הפסקאות בפסוק מול סדר פירושי הפסקאות שברש"י

סדר הפסוק הוא: "וְיָכַל דָּם לֹא תֹאכְלוּ בְּכָל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם, לְעוֹף וּלְבְהֵמָה". ונשאלת השאלה, מדוע 'רש"י' מפרש קודם את - 'לעוף ולבהמה' שמופיעים בפסוק לבסוף, ורק אח"כ מפרש את - 'בכל מושבותיכם' שמופיע בפסוק לפני כן.

וכהקדמה, יש לשאול על סדר הפסוק עצמו, שמתחיל באיסור אכילת דם - 'וכל דם לא תאכלו', ואח"כ אומר היכן אסור לאוכלו - 'בכל מושבותיכם', ורק לבסוף אומר איזה דם אסור לאכול - 'לעוף ולבהמה'. והסדר היותר נכון הוא לומר קודם איזה דם אסור לאכול, ורק לבסוף היכן אסור לאכול, ובמיוחד שאין בזה כל כך חידוש שאסור לאכול בכל מושבותיכם, וכמו שאומר 'רש"י': "בכל מושבותיכם - לפי שהיא חובת הגוף ואינה חובת קרקע נוהגת בכל מושבות ובמסכת קידושין בפ"א (דף ל"ז) מפרש למה הוצרך לומר". וסדר הפסוק היה צריך להיות כגון זה - 'וכל דם לעוף ולבהמה לא תאכלו בכל מושבותיכם'.

לשאלה זו התייחס בעל 'שפתי חכמים' ואומר: "וא"ת למה מהפך רש"י ולא מפרש על סדר הקרא. וי"ל דבלא זאת הוה אמינא דכל מושבותיכם בא לרבות כל מה שבמושבותיכם יהא אסור אפילו דגים וחגבים, אבל השתא דכתיב לעוף ולבהמה דממעט דגים וחגבים, אי"כ קשה למה לי בכל מושבותיכם, אלא בא ללמדנו שאף בחוץ לארץ יהא נהוג לפי שהוא חובת הגוף".

וקצת קשה לי על מה שאומר, שאם היה כתוב - 'בכל מושבותיכם' לבסוף, הייתי חושב שבא לרבות איסור על כל מה שמושבותיכם אפילו דגים וחגבים, למרות שלפני כן היה כתוב 'לעוף ולבהמה', שהרי 'בכל מושבותיכם' הוא תיאור מקום ולא תיאור הדבר האסור, ובוודאי שמהציון 'לעוף ולבהמה' היינו ממעטים את שאר הדברים המובאים בספרא. ועוד, שהאם לדבריו הייתי גם מרבה איסור דם אדם, ושרצים ודם ביצים, קשה לומר זאת.

ובפשטות נוכל להסביר ש'רש"י' העדיף לסדר את פירושו לפי סדר הפסוק שהיה צריך להיות, ולכן הסביר קודם את - 'לעוף ולבהמה' ורק אח"כ - 'בכל מושבותיכם'. אך עדיין יש לשאול על סדר הפסוק עצמו.

ונראה להסביר, ע"י שנקדים ונשאל - מדוע הפסוק מתחיל עם אות וא"ו החיבור - 'וכל דם', הרי בפסוק הקודם דובר על איסור חלב, ועכשיו מתחיל לדבר על איסור חדש איסור דם, אז היה צריך לפתוח כאיסור חדש - 'כל דם בלי וא"ו החיבור? אלא, צריך לומר, שפסוק זה מחובר לפסוק הקודם, כי לגבי חלב לא הזכיר שהאיסור הוא בכל מושבותיכם, ולכן כאן באיסור דם כאשר אומר - 'בכל מושבותיכם' מתייחס גם לאיסור חלב, ולכן מתחיל - 'וכל דם' עם וא"ו החיבור. וכמו שמובא לפני כן בפרשת 'ויקרא': "חקת עולם לדורתיכם בכל מושבותיכם, כל חלב וכל דם לא תאכלו" (ויקרא ד', י"ז).

ולפי זה יהיה מובן סדר הפסקאות שבפסוק, שקודם מציין - 'בכל מושבותיכם' שמתייחס גם לאיסור חלב שבפסוק הקודם, ורק אח"כ חוזר ומתמקד באיסור דם שחל רק על דם העוף והבהמה. אך 'רש"י' מתמקד באיסור דם שבפסוק, ולכן מסביר קודם איזה דם אסור לאכול - 'לעוף ולבהמה', ורק אח"כ היכן אסור לאכול - 'בכל מושבותיכם'. והגמ' במס' 'קידושין' (ל"ז ע"ב) מתייחסת לפסוק שבפרשת 'ויקרא', מסבירה את החידוש שבדבר, כי הפרשה שם עוסקת בענייני קרבנות, והיינו יכולים לטעות ולחשוב שרק בזמן שיש קרבן רק אז אסורים חלב ודם, לכן התורה מדגישה שהאיסור נוהג כל זמן אפילו בזמן שאין בית המקדש קיים.

המצב במדינה - אנו מקדישים את כל השיעורים לע"נ הנרצחים והחללים, לרפואת כל הפצועים, להחזרת כל החטופים, ולהצלחת צה"ל וכל עם ישראל, בעזרת ה' תשועת ה' כהרף עין. ביחד ננצח.

לרפואה שלימה - הגיליונות והלימוד מוקדשים החדש לרפואת עופר ניסים בן שרה שיחי'.

לעילוי נשמת - הגיליונות והלימוד מוקדשים החדש לע"נ ר' ישראל יצחק בן יעקב קנר ז"ל.

ולע"נ לומדי הכולל: ר' משה חיים בן שרגא פייבל הלוי שוורץ ז"ל. ר' אברהם הכהן בן חנום ז"ל.

ולעילוי נשמות - 'חללי נצר אחרון' שמטעם ארגון - 'עמיתים'.

עברנו ללמוד צבית הכנסת 'קהל חסידים'. ניתן להצטרף גם לדרך הזום, וגם לדרך הטלפון, לפרטים נא לפנות למייל למטה. שעה 11.15 - שיעור בגמרא מסכת עירובין. שעה 12:00 - שיעור באור החיים הקדוש.

ביום ה' שיעור בפרשת השבוע (שיעור זה מתפרסם בסוף השבוע בבתי הכנסת בעלון של בית המדרש)

לפרטים נא לפנות בטלפון - 0548448692. לתגובות הערות והארות ולקבלת הגיליון צמייל, גם צמהדורה מורחבת,

נא לפנות לכתובת - Ingber@bezeqint.net